

5264

321247245

491.930

7-24

Յ Ո Ւ Զ Ա Ր Զ Ա Ն

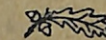
ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՅ ԱՌԹԻԻ 100ԱՄԵԱՅ ՅՈՐԵԼԻՆԻ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՎԻԵՆՆԱ

(1811—1911)

ԵՒ 25ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵՇՐԱՆԻ “ՀԱՆԳԷՍ ԱՄՍՈՐԵԱՅ,, ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ

(1887—1911)

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ ՄԱՍՆԱՅՈՒԹԵԱՄԲ ԱԺԱՏԱԿԱՆ
“ՀԱՆԳԷՍԻ,, ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԱԳԷՑ ԲԱՆԱՍԻՐԱՅ

ՎԻԵՆՆԱ 1911

Մ խ ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն Տ Պ Ա Ր Ա Ն

SONDERABDRUCK AUS

HUSCHARDZAN

FESTSCHRIFT AUS ANLASS DES 100JÄHRIGEN BESTANDES DER
□ □ MECHITHARISTEN-KONGREGATION IN WIEN □ □

(1811—1911)

UND DES FÜNFUNDZWANZIGSTEN JAHRGANGES DER
PHILOLOGISCHEN MONATSSCHRIFT „HANDES AMSORYA“

(1887—1911)

HERAUSGEGEBEN VON DER MECHITHARISTEN-KONGREGATION UNTER MITWIRKUNG
□ DER MITARBEITER DER MONATSSCHRIFT UND ZAHLREICHER ARMENISTEN □

WIEN 1911

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՒԻՆ “ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ,, ԻՆ

Ակնարկ մը Վիեննական Միաթարեան Միաբանութեան հարիւրամեայ զործունէութեան վրայ:

1. Գրառիչ Էմիլ Զեմլե. Գրք. Ազաթանգեղոսի կրկնագիրը բնագիրը:
2. Նոնրիս Ե. Բիսպանիացի Քրիստոսեան հրատարակութեանց Ազաթանգեղոսի եւ Ղ. Փարպեցու:
3. Weber Prof. Dr. S.: Ueber die Versuche, den Verfasser der Invektiven gegen die Armenier . . . zu bestimmen (= Սիմ. Վեբերի Յանուն Սահակայ Կաթողիկոսի ընդդէմ Հայոց երկու հակաճառութեանց հեղինակն որոշելու փորձ մը):
4. Խաչատրեան Գր. Յովակիմ Շնէոդերի թղթերից:
5. Peeters P.: La passion arménienne de S. Serge le Stratégiate (= Պետերս Ս. Սարգսի զօրավարի հայերէն վկայաբանութիւնը):
6. Conybeare F. C.: The age of the old armenian version of Irenaeus (= Կոնբէր Փ. Ս. Իրենէոսի գրուածոց հայերէն թարգմանութեան ժամանակը):
7. Մոսկովսկի Ս. Վերտաւան ասացուածք եփրեմի վան Նիկոմիդեայ քաղաքի:
8. Meillet Prof. Dr. A.: Remarques sur les l de l'arménien classique (= Մէյլէ Ա. Դիտողութիւններ հայերէն լ եւ ղ գրերու վրայ):
9. Lüdtke Dr. W.: Zum armenischen und lateinischen Physiologus (= Լյուդտէ Կ. Հայերէն եւ լատիներէն Բարուխոսի վրայ):
10. Մալխոն Եմմա Ս. Մի առեղծուած նարեկի մէջ:
11. Seidel Dr. E.: Ein neues Exemplar des alten Aytark' und Allgemeines zu seinem medizinischen Abschnitte (= Մայզէլ Ե. Հին Աղթարքի նոր օրինակ մը եւ անոր բժշկական հատուածներու վրայ ընդհանուր դիտողութիւններ):
12. Տէր-Պողոսեան Գր. Նախնի Հայոց հոգեպաշտութեան շրջանից:
13. Համբարձում Զ. Հ. Հայոց Արարացուց իշխանութեան տակ:
14. Tournebize Prof. Fr.: Schah Abbas I. et l'émigration forcée des Arméniens de l'Ararat (= Տուրնբիզ Փր. Շահաբաս Ա. եւ Սրարատեան Հայոց ընդի գաղթականութիւնը):
15. Lehmann-Haupt Prof. Dr. C. F.: Die chaldäische Keilinschrift von Kaissaran (= Լեհման-Հաւթ Պր. Բ. Կեսարանի խաղդիական սեպագրութիւնը):
16. Մեմեդի ի իսմաէ Գ. Արդի հայերէնի անցեալը, ներկան եւ ապագան:
17. Zanolli Prof. A.: Qualche osservazione sulla formazione del plurale nell' antico Armeno (Ժանոլի Ա. Քանի մը նկատողութիւններ ինչ հայերէնի յոգնակիի ձեւին վրայ):
18. Գաբրիէլ Եմմա Դ. Հայերէն լեզուն գեղագիտական տեսակէտով:
19. Pedersen Prof. Dr. H.: Armen. «կորիւն»:
20. Ամսնեմա Զ. Մայոյ ըստեր:
21. Marquart Prof. Dr. Jos.: Armenische Streifen. I. Historische Data zur Chronologie der Vokalgesetze. II. Zur Liste der Provinzen von Xorasan (Մարկարտ Պր. Ե. Հայկական գծեր. Ա. Հայերէն ձայնական օրինաց ժամանակագրութեան համար պատմական տուեալներ: Բ. Խորասանի գաւառներու ցանկը):
22. Թոնրգոմէս Դ. Վ. Ստեփանոս բժիշկ Շէրիմանեան:
23. Վարդանան Զ. Ա. «Ուհ», մամիկը դասական հայերէնի մէջ:
24. Kraelitz-Greifendorst Dr. Fr. v.: Ein Brief an den armenischen Hofkaplan Wardapet Nerses in Wien aus dem Jahre 1697 (Կրէլից-Գրեյֆենորստ Բր. Վ. Թուրք մը ուղղուած առ Ներսէս Վոյ. Դրան երէց ի Վիեննա, յամէ 1697):

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԿԵՂՏԻԿ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԱՌՆՉՈՒԹԻՒՆԸ

ከ ሆቴሊክድ ሀ. ገሪክክው-ፊኒካኒ

Դասական լեզուաբանութեան մէջ գործածուած՝ Թուով սահմանափակ՝ բարբառներու Հայերէնի — իբր հնդիկ-եւրոպական լեզուի — լուսաբանութեան մատուցած ծառայութիւնները մեծ են եղած մինչեւ այսօր։ Բայց միթէ ներելն է — երբ մանաւանդ խնդիրը Հայերէնի նման խրթին լեզուի մը շուրջը կը դառնայ — միշտ միեւնոյն նեղ կրկէսին մէջ փակուած մնալ, երբ արդէն անոր բոլոր ծակ ու ծուկը ծանօթ են եւ ամէն կողմերը չափուած ու չափչփուած։ Կարելի չէ՞ ընդլայնել այդ կրկէսը բազմաթիւ խրամներ փորելով եւ աւելի ընդարձակ ասպարէզներու վրայ աչք նետելով։ Շահեկան չէ՞ արդեօք — բացարձակ փոխառութիւնները յարգանքով մէկ կողմ դնելէ յետոյ — հերձակով զինուած մտնել՝ դասական ծանօթ լեզուներու ինչպէս եւ վերական ու աւեստական ջրի ճամբայ դարձած սահմաններէն զատ՝ ուրիշ նուազ ծանօթ ուստի եւ աւելի խոչոտ — գուցէ եւ այս պատճառներով լքուած — կածանիկներու մէջ, հոն հայագիտութեան ի նպաստ վերաբուժական նոր գործողութիւններ կատարելու համար։ Հայերէնի բառամթերքին կարգ մը մութ տարրերը, նախդիր եւ վերջադիր մասնիկներէն շատերը, հղովներու եւ խոնարհումներու բազմաթիւ տարկանոնութիւնները հնարաւոր է պարզել, բացատրել ու լուսաբանել ուրիշ միջոցներով քան անոնք որոնք սովորաբար կը կիրարկուին հայ լեզուին վերջնականապէս հնդիկ-եւրոպական բարբառներու կարգին մէջ դասաւորուելէն ի վեր։

Մղուած այս զանազան հարցակէտերէն, 7—8 տարի առաջ, կեղտիկ բարբառախմբին — նոյնքան հնդիկ-եւրոպական ուրբան անխուսափելի Սանսկրիտը, Զէն-դերէնը, Յունարէնը, Սլաւերէնը, Հին Բարձր Գերմաներէնը, եւն — կնճռոտ բառիզը խուզարկութեան նիւթ ընտրել բոլորովին հետաքրքրութեանէ զուրկ չլծուեցաւ, մանաւանդ երբ վերիվերոյ ակնարկ մը անհրեքելի փաստեր երեւան հանեց, այդ շաւղին մէջ՝ հայագիտութեան ի նպաստ՝ հունձքին աւելի քան դոհացուցիչ լինելուն։

Գիտական լեզուաբանութեան միակ յենարանն է ձայնագիտութիւնը. ձայնական ընդհանուր կամ մասնաւոր օրէնքներով առաջնորդուած կարելի է միայն լեզուի

մը ձեւաբանութեան հետեւիլ ու զայն այս կամ այն բարբառին մերձեցնել եւ կամ
այս կամ այն լեզուաբանին հետ եղբայրացնել: Արդ հետաքրքրական է դիտել թէ
որ աստիճան մօտ խնամութիւն կայ հայերէնի ձայնագիտական դրութեան եւ կեղտա-
կան լեզուաբանին միջեւ:

Յետագայ տողերուն մէջ առաջ բերուած քանի մը բառերը — հապճեպով քա-
ղուած ընդարձակ ուսումնասիրութեան մը ցիր ու ցան եւ երկար տարիներէ ի վեր
երեսէ ձգուած թերթիկներէն — հայ եւ կեղտի բարբառներու առնչութեան իբր նոյն
պիտի ծառայեն Հանդէս Ամսօրեայի 25ամեայ Յոբելեանի առթիւ հրատարակուող
այս «Բացառիկ» թուի ընթերցողներուն. իսկ նոյն խնդրին ամբողջական ուսումնասիրու-
այս «Բացառիկ» թուի ընթերցողներուն. իսկ նոյն խնդրին ամբողջական ուսումնասիրու-
այս «Բացառիկ» թուի ընթերցողներուն. իսկ նոյն խնդրին ամբողջական ուսումնասիրու-

Անկ կամ անգ, որոնցմէ անհանել, անհանել, անհանել Ն. Գալ. angeu (մահ);
Արմ. ancou (մահ); Հրրա. ancou (անկում, մահ): Կեղտաբաններէն ոմանք ancou
Արմ. ancou (մահ); Հրրա. ancou (անկում, մահ): Կեղտաբաններէն ոմանք ancou
Արմ. ancou (մահ); Հրրա. ancou (անկում, մահ): Կեղտաբաններէն ոմանք ancou

բառը կը մերձեցնեն Յն. νέκ-ος (դիակ); Լ. nex, neco; Գոթ. naus (մահ);
Սլվ. navi ձեւերուն, ուստի եւ հայ. անխ = putréfaction.

Անոն, անոն. Արմ. hano; Հրրա. anu; Հիւ. anman, ainm, սեռ.
anma; Յն. ὄνο-μα(τ), ονομαίνω; Լ. nō-men; Սլվ. nāma(n); Սլվ. i-me.

Արծաթ, Գալ. ariant; Արմ. argant; Կորն. argans; Հրրա. argant; Հիւ.
argat, arcet; Յն. ἄργυρος; Լ. argentum.

Արոր = արոր. Ն. Գալ. aradyr; Ն. Արմ. arar; Վան. arer; Հրրա.
arater; Հսլվ. or-ati; Յն. ἄρατρον; Լ. aratrum.

Առ (որ), ար. Ն. Գալ. awr; Կորն. anur: Հրրա. annaor (այն վայր-
կենէն, այն օրէն) = ann-aor; Հիւ. ór, úar.

Առնանի = ար. Ն. Արմ. dona, donva; Սլվ. dam-i-ta-s. Յն.
δάμ-νη-μι; Գոթ. ga-tam-jan; Հրրա. ardomaul = ar (= հիւ. ar, ir, er, air,
aur; Գոլ. are; Գոթ. faúra; Սլվ. purás; Յն. πάρος, հայ. առ) + dom + aul.

Բաւի, հիւ. biáil (կային, բահ); Հրրա. bahell, buhell (կային, բահ).
Բարկ, Բարկ-անալ. Ն. Գալ. bragod, bragdy; Կորն. bregand; Հրրա.
bracaut (բարկ, եռացում, fermentation); Հմմտ. Յն. βρασσα (եռալ); Լ. flagrari.

Բռն, Բռն. հիւ. bunad; Հրրա. boned (ցեղ, ազնուականութիւն); Սլվ.
budh ná-s; Յն. πού-μην; Հմմտ. Լ. fund-a-mentum.

Բռն, Բռն. Բռն. Ն. Գալ. bryeint, breint (առանձնաշնորհ), breenin
(թագաւոր); Հիւ. brig (ուժ, զօրութիւն, արժանիք); Հրրա. brientin (ազատ,
անկախ, ազնուական, զօրաւոր).

Գեւո Ն. Գալ. gwyddon (փիլիսոփայ, գիտուն), gwyddol (գիտական);
Գիւո Ն. Գալ. gouzout, gout (գիտել); Հրրա. guid (գիտել), dorguid
(նախագէտ, գուշակ, վճռիկ) = do + are + guid; հիւ. finnaim

Գոսնիկ Ն. Գալ. gwyddon (փիլիսոփայ, գիտուն), gwyddol (գիտական);
Գիւո Ն. Գալ. gouzout, gout (գիտել); Հրրա. guid (գիտել), dorguid
(նախագէտ, գուշակ, վճռիկ) = do + are + guid; հիւ. finnaim

Գոսնիկ Ն. Գալ. gwyddon (փիլիսոփայ, գիտուն), gwyddol (գիտական);
Գիւո Ն. Գալ. gouzout, gout (գիտել); Հրրա. guid (գիտել), dorguid
(նախագէտ, գուշակ, վճռիկ) = do + are + guid; հիւ. finnaim

Գոսնիկ Ն. Գալ. gwyddon (փիլիսոփայ, գիտուն), gwyddol (գիտական);
Գիւո Ն. Գալ. gouzout, gout (գիտել); Հրրա. guid (գիտել), dorguid
(նախագէտ, գուշակ, վճռիկ) = do + are + guid; հիւ. finnaim

Գոսնիկ Ն. Գալ. gwyddon (փիլիսոփայ, գիտուն), gwyddol (գիտական);
Գիւո Ն. Գալ. gouzout, gout (գիտել); Հրրա. guid (գիտել), dorguid
(նախագէտ, գուշակ, վճռիկ) = do + are + guid; հիւ. finnaim

Գոսնիկ Ն. Գալ. gwyddon (փիլիսոփայ, գիտուն), gwyddol (գիտական);
Գիւո Ն. Գալ. gouzout, gout (գիտել); Հրրա. guid (գիտել), dorguid
(նախագէտ, գուշակ, վճռիկ) = do + are + guid; հիւ. finnaim

Գոսնիկ Ն. Գալ. gwyddon (փիլիսոփայ, գիտուն), gwyddol (գիտական);
Գիւո Ն. Գալ. gouzout, gout (գիտել); Հրրա. guid (գիտել), dorguid
(նախագէտ, գուշակ, վճռիկ) = do + are + guid; հիւ. finnaim

Գոսնիկ Ն. Գալ. gwyddon (փիլիսոփայ, գիտուն), gwyddol (գիտական);
Գիւո Ն. Գալ. gouzout, gout (գիտել); Հրրա. guid (գիտել), dorguid
(նախագէտ, գուշակ, վճռիկ) = do + are + guid; հիւ. finnaim

(գիտեմ, կը ճանչնամ), ro-fetar (գիտեմ); Հմմտ. Յն. ὁδο; Լ. vid-eo; Գոթ.
vait; Հսլվ. videti; Բզր. vissen.

Գոռնի, Գռն-էլ. Կորն. guntel (կը հաւաքեմ); Ն. Գալ. cynnull (հաւա-
քել, ժողովել, գումարել); հիւ. com-ul (հաւաքում); Լ. cum-ulo; Հրրա.
contulet (հաւաքում) = cont (միասին) + ol.

Դուս, Դուս-ուց (կարգ, շարք) Ն. Գալ. das (դէզ); հիւ. dais; Հրրա.
Դեզ, Դեզ-ել } das (դէզ), desi (դէզ); Հմմտ. Զէնդ. diz;
Սլվ. dih (դէզ, շարք, ծալք).

Դոռն, Դոռ-ան. Գալ. dor; Արմ. dōr; Հիւ. dorus; Հրրա. dor; Հմմտ. Զէնդ.
dvara; Գոթ. daúr; Յն. δόρα; Լ. for-es.

Թան-իւն Ն. Գալ. tant (լար), tantor (լարով նուագարան ածող); հիւ.
Թան-ալ } tet (լար); Հրրա. com-tant-ou: Հմմտ. Սլվ. tanti-s (լար);
Գոթ. thun; Յն. το-νο-ς; Լ. ton-a-re; Սլվ. tectiva.

Խանի Ն. Գալ. sant (փափաք); Հրրա. aruanta (huanta); Արմ. c'hoant
Խիւն } տենչ. իղձ.

Ծիւ Ն. Գալ. kin-ethel (ծնունդ); Հիւ. cen-el (ծնել, ծնանել, ծնունդ);
Ծնել } Նիւ. cinedl; Ն. Գալ. cenedlaethan; Հրրա. cenitolaidou (ծնունդ,
ծնող } տարեգարձ ծննդեան) = cenitol (ծնունդ) + act. նոյն ուղղութեամբ
եւ հայ. Կիւն.

Կանչ-ել (գաւառական՝ կանչել = երգել; Արմ. centel (գաւ, սովորել);
հիւ. cetel, cetol; Հրրա. centel (երգել). centhiliat (երգիչ); Հմմտ. Սլվ. kan
(հնչել, դրողալ); Յն. καν-αζω (հնչեցնել); Լ. can-o (երգել).

Կաղնի. Ն. Գալ. coll; հիւ. coll = cosl; Հրգ. hasala; Կորն. colviden;
Հրրա. coll.

Կար, Կար-աց. Ն. Գալ. car; Արմ. kar; հիւ. carr; Գոլ. carrus; Հրրա.
carr (կառ); Հմմտ. Սլվ. kar (շարժիլ); Լ. curro (վազել, շարժիլ).

Կարաւի = Կար-ալ Ն. Գալ. cad, cadol (կռի, պատերազմի վերա-
Կարաւ = Կար-ալ } բերող); Արմ. kãnn (կռի, կագ, զան) փոխանակ
Կարաւի = Կար-ալ } kadnի; Հիւ. cath (կռի, պատերազմ); Հրրա.
cat-al-rid կամ cat-ol-rid, որուն արմատն է cat (կռի, վէճ); Հմմտ. Սլվ. kadt;
Լիթ. kat-il-in; Յն. κατ-αλ-ος. Սոյն cat ձեւէն են գուցէ եւ հայ. կաթ, կայմ,
եւ կայ-ալ, կայ-ալ բառերը:

Կարաւ. Ն. Գալ. cedor (արքունութեան մաս); Արմ. kaezourek (արքունքին հա-
սած); Ն. հիւ. caith; Հրրա. caitoir (արքունքին հասած); Հիւ. catharac (արքունքին
հասած). այս կարգին կը վերաբերի գուցէ նաեւ գայթ՝ անհաստատ նշանակութեամբ.

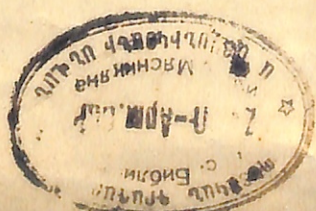
Կամք, Կամ-աց. Ն. Գալ. cam; Արմ. cam; Ն. հիւ. cam; Հիւ. camm;
Հրրա. cam (հակ, ծուռ, զիջում).

Կեղ, Կեղ-եքեմ. հիւ. col (մեղք, յանցանք); Գալ. cwl (յանցանք); Հրրա.
caul (յանցանք). Հմմտ. նաեւ կալ-ապրեմ, Զոյլ:

Կոռ Ն. Գալ. cilcet (անկողնի պատառ); Արմ. golched (պատառ);
*Կոռիւք (գլուխ) } հիւ. colcail (matelas, պատառ անկողնի); Հրրա. colcet
Անկողնի } (պատառ անկողնի); Լ. culcita (պատառ, matelas).

69987-Ա.Հ.

554-82

“Յոշարձանիկ, գիւն Է”

Preis des „Huschardzan“:

Թղթակագր ֆր. 40.—

Կիսակաշի „ 45.—

Broschiert Kr. 40.—

Halbfanz „ 45.—

Մեր հասցեն — Unsere Adresse:

Rédaction de la Revue „Handes Amsorya“

Vienne (Autriche), VII/2 Mechitharistengasse 4.
